

*Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет*

**КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Тема: «Розробка політики запобігання банкрутства торговельного підприємства»

Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Освітня програма 6.076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Завідувач кафедри: _____/Карінцева О.І./

Керівник роботи: _____/Карінцева О.І./

Виконавець: _____/Хахалєва А.А./

Група: _____ ЕН-82/2пе

Суми 2022

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна дипломна робота на тему «Розробка політики запобігання банкрутства торговельного підприємства» складається з 44 сторінок, містить 1 рисунок, 11 таблиць. Для підготовки роботи було використано 61 літературних джерела. Під час виконання роботи використовувалися як емпіричні (наприклад опис), так і теоретичні (аналіз, пояснення тощо) наукові методи.

Мета роботи:

Розроблення економічної політики запобігання банкрутства торговельного підприємства ВАГОСЕРВІС в умовах кризи.

З головної мети роботи випливають такі завдання:

- розкрити поняття, види та причини банкрутства;
- охарактеризувати фінансову звітність як джерело аналізу під час процедури банкрутства;
- навести методи прогнозування банкрутства;
- дати організаційно-економічну характеристику підприємства ТОВ «ВАГОСЕРВІС»;
- зробити аналіз ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства ТОВ «ВАГОСЕРВІС»;
- дати оцінку прогнозування банкрутства ТОВ «ВАГОСЕРВІС»;
- надати рекомендації щодо покращення фінансового стану ТОВ «ВАГОСЕРВІС»;
- зробити економічне обґрунтування результатів щодо зміцнення фінансових позицій.

Об'єкт дослідження: показники діяльності торговельного підприємства ТОВ «ВАГОСЕРВІС».

Предмет дослідження: взаємовідносини що виникають у підприємства при розробці політики запобігання банкрутства на підприємстві ТОВ «ВАГОСЕРВІС».

Основні результати, яких було досягнуто в процесі виконання

кваліфікаційної роботи:

- розглянуто теоретичні аспекти, що стосуються банкрутства підприємств.

- представлено основну економічну характеристику компанії, ведення бухгалтерського обліку та звітності,
- показано методики оцінки та прогнозування банкрутства компанії, які дозволяють з досить високою точністю визначити ступінь банкрутства компанії та настання можливої фінансової кризи.
- проведено фінансовий аналіз різних показників, які у свою чергу, як і прогнозні методи банкрутства, підтверджують, що компанія має фінансові проблеми та ризик банкрутства
- розроблено заходи щодо зміцнення його економічного стану в умовах кризи.

Результати аналізу показали, що компанії необхідно знизити показники оборотних активів, таких як запаси та дебіторська заборгованість, тим самим збільшивши грошову масу, яка є найліквіднішим активом, зрівняти співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості.

Збільшення оборотності оборотних активів допоможе компанії звільнити частину грошової маси, яку можна використовувати у обороті. Переведення частини короткострокової кредиторської заборгованості у довгострокову допоможе заощадити на поточних платежах. Методика розрахунку благонадійності контрагента допоможе компанії збільшити обсяг продажу, зберегти старих клієнтів та залучити нових та забезпечити приплив грошової маси. Дані заходи допоможуть підвищити ліквідність балансу та його платоспроможність і, як наслідок, підвищити фінансову стійкість компанії.

Наукова новизна досліджень:

Запропоновані підходи щодо економічного обґрунтування політики підприємства щодо зміцнення його економічного стану в умовах кризи.

Ключові слова: банкрутство, торговельне підприємство, кредитори, економічний стан, беззбиткова діяльність, зміцнення економічної стійкості.

Основні результати роботи доповідалися на International Scientific and Practical Online Conference «ECONOMICS FOR ECOLOGY»

ANNOTATION

Qualification thesis on "Development of a policy to prevent bankruptcy of a commercial enterprise" consists of 44 pages, contains 1 figure, 11 tables. 61 literary works were used to prepare the work sources. Both empirical (eg description) and theoretical (analysis, explanations, etc.) scientific methods were used during the work.

The goal of the work:

Development of economic policy to prevent bankruptcy of the trade enterprise VAGOSERVICE in times of crisis.

The main objectives of the work are the following tasks:

- to reveal the concepts, types and causes of bankruptcy;
- describe the financial statements as a source of analysis during the bankruptcy procedure;
- provide methods for predicting bankruptcy;
- to give the organizational and economic characteristics of the enterprise LLC "VAGOSERVICE";
- to analyze the liquidity, solvency and financial stability of the company LLC "VAGOSERVICE";
- to assess the forecast of bankruptcy of VAGOSERVICE LLC;
- provide recommendations for improving the financial condition of VAGOSERVICE LLC;
- make an economic justification of the results of strengthening financial positions.

Object of research: indicators of activity of the trade enterprise LLC "VAGOSERVICE".

Subject of research: the relationship that arises in the company when developing a policy to prevent bankruptcy at the company LLC "VAGOSERVICE".

The main results achieved in the implementation process

qualification work:

- Theoretical aspects related to the bankruptcy of enterprises are considered.

- the main economic characteristics of the company, accounting and reporting are presented,
- methods of assessing and forecasting the company's bankruptcy are shown, which allow to determine with a high degree of accuracy the degree of bankruptcy of the company and the onset of a possible financial crisis.
- conducted a financial analysis of various indicators, which in turn, as well as predictive methods of bankruptcy, confirm that the company has financial problems and bankruptcy risk
- measures have been developed to strengthen its economic condition during the crisis.

The results of the analysis showed that companies need to reduce current assets, such as inventories and receivables, thereby increasing the money supply, which is the most liquid asset, to equalize the ratio of accounts payable and receivable.

Increasing the turnover of current assets will help the company free up part of the money supply that can be used in circulation. Converting part of the short-term accounts payable to long-term will help save on current payments. The method of calculating the reliability of the counterparty will help the company to increase sales, retain old customers and attract new ones and ensure the inflow of money. These measures will help increase the liquidity of the balance sheet and its solvency and, consequently, increase the financial stability of the company.

Scientific novelty of research:

Approaches to the economic justification of the company's policy to strengthen its economic situation in a crisis are proposed.

Key words: bankruptcy, trade enterprise, creditors, economic condition, break-even activity, strengthening of economic stability.

The main results of the work were reported at the International Scientific and Practical Online Conference "ECONOMICS FOR ECOLOGY"

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БАНКРУТСТВА ТА ЙОГО АНАЛІЗ ..	10
1.1 Поняття, види та причини банкрутства	10
1.2 Фінансова звітність як джерело аналізу під час процедури банкрутства .	14
1.3 Методи прогнозування банкрутства	15
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТОВ «ВАГОСЕРВІС» ТА ОЦІНКА РИЗИКІВ ЙОГО МОЖЛИВОГО БАНКРУТСТВА	22
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	22
2.2 Аналіз ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості	26
2.3 Оцінка прогнозування банкрутства.....	31
РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА ТОВ «ВАГОСЕРВІС»	37
3.1 Рекомендації щодо покращення фінансового стану	37
3.2 Економічне обґрунтування результатів щодо зміцнення фінансових позицій.....	40
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасним підприємствам необхідно розвиватися у руслі світових трендів[50,53,56,58,59,61]. Найпоширеніші з них це глобалізація та орієнтування на технології ресурсозбереження, а також дотримання принципів сталого розвитку. [38,39,41,42,43,49,50,51,54,57,60]

На сьогоднішній день, коли у світі відбувається глобальна фінансова криза, жодне підприємство чи компанія, навіть найстабільніша, не може бути впевненою у своїй фінансовій стійкості.

Будь-яка комерційна організація зацікавлена у своєму фінансовому процвітанні, але зі збільшенням кількості компаній відбувається посилення конкуренції майже в будь-якому сегменті, і на тлі цього організації стають чутливими до змін ринкової активності.[40,44,45,55]

Організація на сьогоднішній день може зіткнутися з проблемою неплатоспроможності, нестійкості, що може призвести до банкрутства. Фінансова криза показала, що навіть найбільші компанії країни від нього не застраховані. Щоб залишатися на ринку конкурентоспроможними, організаціям необхідно покращувати свою фінансово-економічну діяльність.

Для стабільної роботи організації та недопущення виникнення ситуацій фінансового краху організаціям необхідно проводити фінансову оцінку ризику банкрутства бізнесу, яка дозволить компанії у потрібний час спрогнозувати кризову ситуацію та швидко вжити заходів для її усунення, тому актуальність цієї теми лише зростає.[46,47,48,52]

Метою дослідження є аналіз розробки політики запобігання банкрутства у ТОВ «ВАГОСЕРВІС».

Перед початком роботи ставилися наступні **завдання**:

- розкрити поняття, види та причини банкрутства;
- охарактеризувати фінансову звітність як джерело аналізу під час процедури банкрутства;
- навести методи прогнозування банкрутства;

- дати організаційно-економічну характеристику підприємства ТОВ «ВАГОСЕРВІС»;
- зробити аналіз ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства ТОВ «ВАГОСЕРВІС»;
- дати оцінку прогнозування банкрутства ТОВ «ВАГОСЕРВІС»;
- надати рекомендації щодо покращення фінансового стану ТОВ «ВАГОСЕРВІС»;
- зробити економічне обґрунтування результатів щодо зміцнення фінансових позицій.

Об'єктом дослідження є підприємство ТОВ «ВАГОСЕРВІС».

Предметом дослідження є розробка політики запобігання банкрутства на підприємстві ТОВ «ВАГОСЕРВІС».

Структура дослідження. Дипломна робота складається з таких частин: вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 43 сторінки, список використаної літератури складається з 37 джерел.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БАНКРУТСТВА ТА ЙОГО АНАЛІЗ

1.1 Поняття, види та причини банкрутства

Кожне підприємство, маленьке або велике, при здійсненні своєї комерційної діяльності вступає у відносини з постачальниками та підрядниками, замовниками, з різними кредитними компаніями, податковими органами та позабюджетними фондами, інвесторами тощо, тобто з усіма тими людьми у відносинах з якими в організації виникають зобов'язання.

Ці зобов'язання з часом можуть призвести до того, що підприємство в певний момент буде зобов'язане доставити товар, надати якусь послугу або зробити платіж на користь іншої особи. Але може статися і так, що підприємство, яке вчора виконувало свої зобов'язання на всі сто відсотків, сьогодні може просто виявитися не платоспроможним, тобто увійде в зону ненадійного партнера або «зону фінансового ризику» або ще простіше, буде на межі банкрутства.

Як державні органи, так і кредитні компанії в даній ситуації ставлять такого партнера перед вибором:

- надати організації контрольований шанс на подолання фінансової кризи всередині компанії;
- виставити умови про ліквідацію компанії та подальшим продажем майна, для того щоб задовольнити вимоги кредиторів;
- оголосити добровільну ліквідацію [4].

Існує багато понять визначення банкрутства. Ушаков Д.Н. визначає банкрутство як: «Роззброєння, що призводить до неспроможності, що робить банкрутом» [32].

Адріанова Д.Є. у своїй статті рекомендує розмежовувати такі поняття як, неспроможність та банкрутство. Вона визначає неспроможність, як

«ступінь неефективності бізнесу, за якої обсяги генерованих коштів, і навіть накопичених протягом періоду існування бізнесу ліквідних активів, недостатні для того, щоб задовольнити всі зовнішні вимоги діяльності з контрагентами, працівниками, податковими органами» [10].

У загальноприйнятому понятті та відповідно до законодавства: «Під банкрутством (неспроможністю) розуміється, визнана арбітражним судом, нездатність організації-боржника задовольнити вимоги кредиторів за грошовими зобов'язаннями, виконати обов'язок перед позабюджетними фондами та податковими органами у повному обсязі» [4].

Під банкрутством прийнято розуміти фінансову кризу і, незважаючи на те, що банкрутство є юридичним фактом, оскільки тільки арбітражний суд може визнати факт банкрутства, в основі його лежать переважно фінансові причини:

- перевищення позикового капіталу над власним капіталом та його активами. Ця ситуація характеризується фінансовим показником – чиста негативна вартість, що утворюється внаслідок збиткової діяльності підприємства у попередньому періоді;

- низька ліквідність підприємства, що характеризується перевищенням термінових фінансових зобов'язань над сумою активів у високоліквідній формі та виявляється у тривалій неплатоспроможності підприємства;

- перевищення негативного грошового потоку над позитивним грошовим потоком та відсутність перспектив перелому у такій ситуації;

- обмеженість у власних фінансових коштах та відмова кредитних компаній у співпраці;

- фінансові помилки в роботі персоналу [10].

Усе це призводить до негативних наслідків для самого підприємства, а також:

- істотно знижує економічний потенціал країни, завдаючи шкоди партнерам по бізнесу, державним фондам, у частині формування доходів від обов'язкових платежів;

- неефективно використовуючи надані йому кредитні ресурси, підприємство впливає на зниження загальної норми прибутку на капітал;

- скорочуючи обсяг своєї діяльності, підприємство скорочує чисельність працівників, посилюючи безробіття у країні [17].

Банкрутство, як поняття, можна характеризувати за його видами:

- реальне банкрутство – характеризує повну нездатність підприємства відновити свою платоспроможність та фінансову стійкість, внаслідок чого воно оголошується банкрутом юридично;

- технічне банкрутство – характеризує перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською заборгованістю, а сума активів значно перевищує обсяг його фінансових результатів;

- умисне банкрутство характеризує навмисне завдання економічної шкоди підприємству в особистих інтересах або інтересів інших осіб. Переслідується у кримінальному порядку;

- фіктивне банкрутство – свідомо неправдиве оголошення про неспроможність підприємства з метою ввести в оману кредиторів задля отримання відстрочки за кредитними зобов'язаннями або знижки із суми заборгованості, що також вважається кримінальним злочином [35].

Однією з процедур є нагляд. Цей захід встановлює щодо боржника додаткові обмеження та обов'язки, зокрема, органи управління боржника неспроможні без письмової згоди тимчасового управляючого укладати угоди:

- якщо угоди пов'язані з придбанням чи відчуженням майна боржника, балансова вартість якого становить 5% від балансової вартості його активів на дату призначення нагляду;

- якщо угоди пов'язані з отриманням та видачею позик, гарантій та порук, переведенням боргу, установою довірчого управління майном боржника [4].

Однією із процедур банкрутства є фінансове оздоровлення. Ця процедура застосовується з метою фінансового оздоровлення

платоспроможності та погашення заборгованості та запроваджується ухвалою арбітражного суду на підставі рішення кредиторів на строк не більше двох років. Фінансовим оздоровленням може займатися як сам боржник, так і особи, зацікавлені у його платоспроможності. При цьому розробляється план фінансового оздоровлення та новий графік погашення заборгованості. Органи управління у цей період здійснюють свої повноваження з обмеженнями [8].

Не пізніше ніж за місяць до закінчення встановленого терміну фінансового оздоровлення боржник зобов'язаний подати призначеному керуючому звіт про результати проведення фінансового оздоровлення, а саме: звіт про фінансові результати, документи, що підтверджують погашення вимог кредиторів.

Наступна процедура банкрутства – це зовнішнє управління, що застосовується до боржника для відновлення його платоспроможності. Ініціатором виступають збори кредиторів і вже на підставі прийнятого ними рішення, арбітражний суд запроваджує цю процедуру та призначає зовнішнього управляючого. Заходи зовнішнього управління включають: заміщення активів боржника; розміщення додаткових звичайних акцій; збільшення статутного капіталу, за рахунок внесків до статутного капіталу власників та третіх осіб.

Граничний термін зовнішнього управління складає 1,5 роки, але у випадках, коли збори кредиторів приймають рішення про затвердження або зміну плану зовнішнього управління, на строк, що не перевищує 1,5 років і у разі, якщо зборами кредиторів прийняте рішення звернутися до арбітражного суду клопотанням про продовження зовнішнього управління, термін продовжується ще на 6 місяців [18].

З метою пропорційного задоволення вимог кредиторів, як однієї з процедур банкрутства, застосовується конкурсне провадження. Термін проведення становить рік, але може бути продовжений на шість місяців за клопотанням особи, яка бере участь у справі.

Мирова угода як процедура застосовується на будь-якому етапі розгляду справи про банкрутство шляхом досягнення угоди між боржником і кредиторами і затверджується арбітражним судом після погашення заборгованості кредиторів першої та другої черги.

Перевага законного визнання боргів необхідна задля захисту інтересів як кредиторів, так і відсутності тиску на вимушених боржників. Таке примусове виключення збиткових підприємств із відносин нормалізує економіку країни, що власне і захищає інтереси держави.

Інститут банкрутства забезпечує контроль цивільно-договірних відносин за об'єктивної позиції держави. Пропрацьований у законі порядок, критерії та причини неспроможності не дають порушувати права учасників та сприяють задоволенню інтересів [21].

1.2 Фінансова звітність як джерело аналізу під час процедури банкрутства

Фінансовий стан компанії – це система показників, що відображають наявність фінансових ресурсів у компанії, їх розміщення та використання. Мета аналізу – це не тільки встановлення та оцінка фінансового стану та фінансової стійкості компанії, а й вироблення напрямів покращення її роботи, підвищення ринкової вартості підприємства, виявлення резервів зниження витрат.

Результати аналізу дозволяють виявити «хворі» місця, на які, перш за все, необхідно звернути увагу і, як наслідок, розробити заходи щодо фінансового оздоровлення. Економічний сенс фінансового аналізу полягає у дослідженні процесів та явищ, факторів та причин, оцінці виробничої та господарської діяльності [14].

Суб'єктом фінансового аналізу в умовах ринку можуть виступати як власники компанії, так і її працівники, кредитори, аналітики різних

фінансових інститутів, державні органи та інші зацікавлені в діяльності компанії внутрішні та зовнішні користувачі. Об'єктом фінансового аналізу виступають різні види господарської діяльності, її результати, а також впливаючи на них зовнішні та внутрішні фактори економічного середовища [19].

Цілей фінансового аналізу можна досягти в результаті взаємопов'язаного набору аналітичних завдань, які є конкретизацією цілей аналізу з урахуванням інформаційних, організаційних, методичних можливостей проведення даного аналізу. Основними завданнями фінансового аналізу є:

- загальний аналіз фінансового стану компанії;
- аналіз фінансової стійкості;
- аналіз ліквідності та платоспроможності;
- аналіз ділової активності підприємства;
- аналіз рентабельності;
- аналіз фінансових результатів;
- діагностика банкрутства;
- прогнозування фінансового стану [22].

У результаті необхідно отримати такі результати:

- виявити фактори та причини досягнутого стану;
- дати об'єктивну та своєчасну оцінку фінансового стану компанії та її результатів;
- оцінити можливість настання банкрутства компанії;
- виявити резерви поліпшення фінансового стану та підвищення ефективності його діяльності;
- підготувати та обґрунтувати управлінські рішення з метою покращення фінансового стану;
- розробити тенденцію розвитку компанії на основі прогнозування її фінансового стану [29].

У процесі проведення фінансового аналізу компанії використовуються як внутрішні, так і зовнішні джерела інформації. Але найважливішим із них залишається бухгалтерська (фінансова звітність).

Фінансова звітність є сукупністю форм, що складаються на основі документально підтверджених та обґрунтованих облікових даних, що дають об'єктивну та достовірну інформацію про фінансове становище компанії для прийняття необхідних управлінських рішень [11]. На основі фінансової звітності проводять аналіз та прогнозування, планування та прийняття рішень по всіх напрямках діяльності компанії. Склад та зміст фінансової звітності регулюється законами та нормативними актами у сфері бухгалтерського обліку. До складу основної річної звітності входять:

- бухгалтерський баланс дає узагальнене уявлення про ситуацію на початок і кінець звітного періоду. У бухгалтерському балансі вказуються загальні цифри у вигляді двох частин, які відображають те, що компанія має і що необхідно сплатити, а рівність цих сум, показує стабільність ситуації та здатність підприємства розрахуватися за своїми боргами;

- звіт про фінансові результати. Ця форма звітності роз'яснює ситуацію щодо різновидів діяльності компанії та надає підсумкову інформацію загалом по компанії.

Додаткові форми звітності завжди є обов'язковими для всіх підприємств, але найчастіше надаються, оскільки показують більш деталізовану картину господарську діяльність суб'єкта. До них відносять:

- звіт про зміни капіталу. Цей документ показує зміни, що відбуваються за всіма видами капіталу, їх причини та наслідки, а також дає інформацію про використання нерозподіленого прибутку. Інформація надається протягом двох років;

- звіт про рух грошових коштів. Цей документ показує, якими є грошові запаси в компанії порівняно з попереднім звітним роком. Звіт докладно показує другий розділ бухгалтерського балансу;

- додатки до бухгалтерського балансу. Дана форма звітності дає пояснення за статтями бухгалтерського балансу у більш розгорнутому та докладному вигляді;

- звіт про цільове фінансування. Цей документ відображає суми, що надійшли у звітному та попередньому роках як вступні, добровільні, членські внески та суми інших надходжень;

- пояснювальна записка до бухгалтерського балансу. Цей документ готується виходячи з наказу керівника підприємства всім економічним службам. У пояснювальній записці викладаються фактори, що вплинули на підсумкові результати, а також оцінка фінансового стану компанії;

- аудиторський висновок підтверджує достовірність бухгалтерської (фінансової) звітності [6].

Для зовнішніх користувачів аналіз фінансової звітності є основним документом для прийняття рішення про інвестування коштів та прийняття рішень щодо подальшої співпраці. Для внутрішніх користувачів аналіз фінансової звітності є лише оперативною стадією аналізу, за результатами якого менеджери компанії приймають рішення щодо вироблення оперативних заходів, спрямованих на покращення фінансового стану компанії [16].

1.3 Методи прогнозування банкрутства

Оцінку ймовірності банкрутства організації здійснюють на підставі розроблених методик, найбільш поширеними з яких є модифікована п'ятифакторна модель Альтмана, модель Таффлера-Тішоу, модель Фулмера, модель Спрінгейта та модель Лиса» [27].

У 1983 р. була опублікована модифікована п'ятифакторна модель Альтмана для підприємств, акції яких не торгуються на біржовому ринку.

Модифікована п'ятифакторна модель Альтмана розраховується за такою формулою:

$$Z = 0,717X_1 + 0,847X_2 + 3,107X_3 + 0,420X_4 + 0,998X_5;$$

де Z – рахунок Альтмана;

X_1 - відношення оборотного капіталу організації до суми активів;

X_2 - відношення нерозподіленого прибутку підприємства до суми активів;

X_3 - відношення прибутку до оподаткування організації до активів;

X_4 - відношення балансової вартості організації до позикового капіталу;

X_5 - відношення обсягу продажу до активів організації [27].

Згідно з модифікованою п'ятифакторною моделлю Альтмана при оцінці банкрутства організації:

- високий ризик виникнення банкрутства, якщо $Z \leq 1,23$;

- немає визначеності, якщо $1,23 \leq Z \leq 2,89$;

- низький ризик виникнення банкрутства, якщо $Z \geq 2,9$.

Модель Таффлера-Тішоу почала існувати у 1977 р., заснована на фінансових показниках підприємства. Формула розрахунку моделі Таффлера-Тішоу:

$$Z = 0,53X_1 + 0,13X_2 + 0,18X_3 + 0,16X_4;$$

де Z - рахунок Таффлер-Тішоу;

X_1 - відношення прибутку до оподаткування організації до поточних зобов'язань;

X_2 - відношення поточних активів організації до зобов'язань;

X_3 - ставлення поточних зобов'язань організації активам;

X_4 - відношення виручки організації до загальної суми активів [33].

Згідно з моделлю Таффлера-Тішоу при оцінці банкрутства організації:

- можливість банкрутства організації низька, якщо $Z \geq 0,3$;

- ситуація невизначена, якщо $0,2 \leq Z \leq 0,3$;

- ймовірність банкрутства організації висока, якщо $Z \leq 0,2$.

У 1984 р. була опублікована модель американського економіста Фулмера, яка розраховується за такою формулою:

$$H = 5,528X_1 + 0,212X_2 + 0,073X_3 + 1,270X_4 - 0,120X_5 + 2,335X_6 + 0,575X_7 + 1,083X_8 + 0,894X_9 - 6,075;$$

де H - рахунок Фулмера;

X_1 - відношення нерозподіленого прибутку організації попереднього періоду до суми активів;

X_2 - відношення виторгу організації до суми активів;

X_3 - відношення прибутку до оподаткування організації до власного капіталу;

X_4 - відношення грошового потоку організації до зобов'язань;

X_5 - відношення довгострокових зобов'язань організації до суми активів;

X_6 - ставлення короткострокових зобов'язань організації до суми активів;

X_7 - десятковий логарифм від суми матеріальних активів;

X_8 - відношення оборотного капіталу організації до суми зобов'язань;

X_9 - десятковий логарифм від відношення операційного прибутку організації до виплачених відсотків [27].

Згідно з моделлю Фулмера при оцінці банкрутства організації:

- настання платоспроможності неминуче, якщо $H \leq 0$;

- ситуація невизначена, якщо $H = 0$;

- підприємство є платоспроможним, якщо $H \geq 0$.

У 1978 р. була розроблена модель оцінки банкрутства організації канадським ученим Спрінгейтом, яка розраховується за такою формулою:

$$Z = 1,03X_1 + 3,07X_2 + 0,66X_3 + 0,4X_4;$$

де Z - рахунок Спрінгейта;

X_1 - відношення оборотного капіталу організації до балансу;

X_2 - відношення операційного прибутку організації до балансу;

X3 - відношення операційного прибутку організації до короткострокових зобов'язань;

X4 - відношення виручки організації до балансу [34].

Відповідно до моделі Спрінгейта в оцінці банкрутства організації:

- організація є банкрутом, якщо $Z \leq 0,862$;
- ситуація невизначена, якщо $Z = 0,862$;
- організація є платоспроможною, якщо $Z \geq 0,862$.

При оцінці банкрутства організації за моделлю Лиса враховуються показники ліквідності, рентабельності та фінансової незалежності організації, формула розрахунку:

$$Z = 0,063X1 + 0,092X2 + 0,057X3 + 0,0014X4;$$

де Z - рахунок Лиса;

X1 - відношення оборотного капіталу організації до активів;

X2 – відношення прибуток від продажів організації до активам; X3 – відношення нерозподіленого прибутку організації до активам;

X4 - відношення власного капіталу організації до позикового капіталу [27; с. 122].

Згідно з моделлю Лиса, при оцінці банкрутства організації:

- Висока ймовірність банкрутства, якщо $Z \leq 0,037$;
- Ситуація невизначена, якщо $Z = 0,037$;
- низька ймовірність банкрутства, якщо $Z \geq 0,037$.

Під час проведення оцінки банкрутства організації додатково розраховуються показники платоспроможності, фінансової стійкості та рентабельності активів. Формула розрахунку коефіцієнта платоспроможності організації:

$$K_{пл} = \frac{СК}{П1+П2+П3};$$

де K_{пл} - коефіцієнт платоспроможності організації;

СК - власний капітал організації;

П1 - найбільш термінові пасиви організації;

П2 – короткострокові пасиви організації;

ПЗ - довгострокові зобов'язання організації [1].

Якщо $K_{пл} \leq 0,5$, організація залежно від зовнішніх джерел фінансування. Оптимальне значення коефіцієнта платоспроможності організації 0,5 – 0,7. Формула розрахунку коефіцієнта фінансової стійкості організації:

$$K_{фУ} = \frac{СК+ДКіЗ}{Б};$$

де КФУ - коефіцієнт фінансової стійкості організації;

СК - власний капітал організації;

ДКіЗ - довгострокові кредити та позики організації;

Б – валюта балансу організації [1].

Фінансове становище організації є нестійким, якщо $K_{фУ} \leq 0,8$.
Оптимальне значення коефіцієнта фінансової стійкості 0,8-0,9.

Формула розрахунку рентабельності активів організації:

$$P_a = \frac{ЧП}{А};$$

де P_a - Рентабельність активів організації;

ЧП - чистий прибуток організації;

А - сума активів організації [1].

Рентабельність активів організації відбиває прибуток на одиницю вартості капіталу [10].

Отже, в результаті розгляду методів оцінки ймовірності банкрутства можна дійти висновку, що найбільш поширеними методами є модифікована п'ятифакторна модель Альтмана, модель Таффлера-Тішоу, модель Фулмера, модель Спрінгейта та модель Лиса.

Під час проведення оцінки банкрутства організації додатково розраховуються показники платоспроможності, фінансової стійкості, рентабельності активів та інші коефіцієнти.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТОВ «ВАГОСЕРВІС» ТА ОЦІНКА РИЗИКІВ ЙОГО МОЖЛИВОГО БАНКРУТСТВА

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Підприємство ТОВ «ВАГОСЕРВІС» було засновано 11.03.2013 р. Повна назва – товариство з обмеженою відповідальністю «ВАГОСЕРВІС».

Код ЄДРПОУ 38610372. Основний вид діяльності 46.90 Неспеціалізована оптова торгівля.

Адреса – Україна, 36002, Полтавська обл., місто Полтава, вул. Європейська, будинок 90. Директор Штонда Олександр Михайлович. Статутний капітал – 1000 грн. Власники – Дунайський Ігор Миколайович засновник 500 грн. (50%), Штонда Олександр Михайлович засновник 500 грн. (50%).

Основною метою товариства, як і будь-якої комерційної компанії, є отримання прибутку. Основним видом діяльності компанії відповідно до установчих документів є неспеціалізована оптова торгівля. Також підприємство здійснює торгівлю машинами, приладами, обладнанням та апаратурою загальнопромислового та спеціального призначення. ТОВ «ВАГОСЕРВІС» також здійснює електромонтажні роботи та ремонт електричного обладнання, монтаж промислових машин, будівельні роботи, розбір та знесення будівель за допомогою спеціального обладнання, торгівлю лісоматеріалами та інші види діяльності.

Все майно, що знаходиться на території товариства, є його власністю та стоїть на балансі підприємства. Відповідно до Закону, товариство має нести відповідальність за все майно, що йому належить, а також може набувати та здійснювати від свого імені майнові та особисті немайнові права, нести відповідальність, бути позивачем або відповідачем у суді.

Товариство має власні під'їзні шляхи, що дозволяють контролювати відвантаження вагонів. Суспільство формує повний пакет супровідних документів та митні декларації.

До органів управління товариства належить єдиний учасник товариства та одноособовий виконавчий орган – генеральний директор, який і несе всю відповідальність за організацію бухгалтерського обліку. Веденням бухгалтерського обліку займається головний бухгалтер. Головний бухгалтер підпорядковується керівнику товариства. Основні принципи ведення бухгалтерського та податкового обліку відображені в обліковій політиці організації. Відповідно до облікової політики ТОВ «ВАГОСЕРВІС» під організацією ведення бухгалтерського обліку розуміється система побудови облікового процесу з метою здійснення контролю за раціональним використанням виробничих та фінансових ресурсів, власних та залучених оборотних коштів.

Згідно з посадовою інструкцією, до кола відповідальності головного бухгалтера входить: побудова роботи бухгалтерської служби та ведення фінансово-господарської діяльності Товариства; забезпечення раціональної організації обліку та контролю за економним використанням матеріальних, трудових та грошових ресурсів; своєчасності відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних з рухом товарно-матеріальних цінностей, фінансових та основних засобів; облік витрат виробництва та обігу; виконання кошторисів витрат реалізації продукції та виконання робіт; контроль за законністю, своєчасністю та правильністю оформлення розрахункових, фінансових та кредитних операцій; участь у проведенні економічного аналізу фінансово-господарської діяльності Товариства та ін.

Середньооблікова чисельність працівників у 2021 р. склала 27 чол. На підставі бухгалтерського балансу, звіту про фінансові результати та відомостей про середньооблікову чисельність працівників було здійснено розрахунок основних економічних показників ТОВ «ВАГОСЕРВІС», представлений у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Основні економічні показники ТОВ «ВАГОСЕРВІС» за 2019-2021 р., тис.
грн.

Показники	2019 р.	2020 р.	відх. (+, -)	2020 р. у % до 2019 р.	2021 р.	відх. (+, -)	2021 р. у % до 2020 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Виручка від продажу, тис. грн.	2320	3238	918	139,57	2891	-347	89,3
Собівартість продажів, тис. грн.	1437	1401	-33	97,49	1529	128	109,1
Прибуток від продажу, тис. грн.	186	28	-158	15,05	35	7	125,0
Витрати на 1 грн. виручки, грн.	0,62	0,43	-0,19	69,35	0,53	0,1	123,3
Чистий прибуток, тис. грн.	128	2	-126	1,56	2	0	100,0
Рентабельність продажів, %	8,02	0,86	-7,16	10,72	1,21	0,35	140,7
Чисельність персоналу, чол.	35	32	-3	91,4	27	-5	84,3
Продуктивність праці, тис. грн.	66,29	101,19	34,9	152,65	107,07	5,88	105,8
Середньорічна весті, тис. грн.	25,6	25,86	0,26	101,0	28,5	-696,4	110,2
Фонд оплати праці, тис. грн.	10752,0	9930,4	-921,6	91,4	9234	-696,4	93,0
Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	96,5	100,5	4	104,1	108	7,5	107,5
Фондовіддача, грн.	24,4	32,22	8,18	134,03	26,77	-5,45	83,08

Виручка від продажу продукції ТОВ «ВАГОСЕРВІС» у 2020 р. склала 3238 тис. грн. та збільшилася порівняно з 2019 р. на 918 тис. грн. чи 39,57%. За період 2020-2021 рр. виручка компанії знизилася на 10,7% або на 347 тис. грн. і становить 2891 тис. грн., що пов'язано зі зниженням попиту на продукцію підприємства та супутні роботи.

Собівартість проданої продукції за 2019-2021 рр. збільшилася з 1437 тис. грн. до 1529 тис. грн. Витрати на 1 грн. продукції зменшилися з 0,62 грн. до 0,53 грн., що є позитивним чинником.

У 2020 р. порівняно з 2019 р. прибуток від продажу продукції компанії зменшився на 158 тис. грн. чи 84,95% і становив 28 тис. грн. У 2021 р. цей показник збільшився на 7 тис. грн. або на 25,0%, що пов'язано зі зниженням управлінських витрат компанії. Це зумовлено випереджаючими темпами зростання собівартості (109,1%) проти темпами зростання виручки (89,3%).

Чистий прибуток підприємства за аналізований період зменшився. Зниження чистого прибутку компанії свідчить про зниження ефективності її діяльності.

Чисельність персоналу компанії у 2020 р., порівнюючи з 2015 р. зменшилася на 3 чол. або на 8,6%, у 2021 р. порівняно з 2020 р. на 5 осіб або на 15,7%, що негативно вплинуло на зростання виручки від продажу, але позитивно вплинуло на збільшення продуктивності праці.

Середньорічна заробітна плата збільшилася за 2020-2021 рр. з 25,6 тис. грн. до 28,5 тис. грн. Зниження чисельності персоналу призвело до зниження фонду оплати праці з 10 752 тис. грн. до 9234 тис. грн.

Середньорічна вартість основних виробничих фондів збільшилася у 2020 р. порівняно з 2019 р. на 4 тис. грн. або на 4,1%, у 2021 р. порівняно з 2020 р. на 7,5 тис. грн. чи на 7,5%. Зростання вартості основних виробничих фондів (107,5%) вище за темпи зростання виручки (89,3%), в результаті фондоддача знизилася на 16,92% або на 5,45 грн. і становила 26,77 грн. Це веде до перевитрат основних засобів та зниження обсягу виручки від продажу, а також свідчить про зниження ефективності використання основних виробничих фондів.

В результаті отриманих даних можна зробити висновок, що фінансова діяльність ТОВ «ВАГОСЕРВІС» має тенденцію до зниження основних показників.

2.2 Аналіз ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості

Для того, щоб дати більш повну характеристику фінансового стану ТОВ «ВАГОСЕРВІС», розрахуємо показники ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та ринкової активності.

Дані для аналізу ліквідності представлені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Аналіз ліквідності ТОВ «ВАГОСЕРВІС» за 2019 - 2021 рр., тис. грн

Актив	На	На	На	Пасив	На	На	На	Надлишок/брак		
	01.01. 19	01.01. 20	01.01. 21		01.01. 19	01.01. 20	01.01. 21	На 01.01. 19	На 01.01. 20	На 01.01. 21
A1	0	212	21	П1	1876	3594	5233	-1876	-3382	-5212
A2	294	1023	1020	П2	779	800	347	-485	223	673
A3	3334	4306	5517	П3	738	914	738	296	3392	4779
A4	294	1235	1041	П4	235	233	240	59	1002	801
Баланс	3628	5541	6558	Баланс	3628	5541	6558	x	x	x

Результати розрахунків показали, що у 2019 році в компанії було недостатньо грошових коштів на погашення найбільш термінових зобов'язань, брак становить 1876 тис. грн.

До кінця 2019 року компанії недостатньо короткострокової дебіторської заборгованості, щоб погасити середньострокові зобов'язання.

Повільно реалізовані активи покриватимуть довгострокові пасиви - надлишок становив 296 тис. грн. Важко реалізовані активи більші за постійні пасиви. Отже, можна дійти висновку, що з чотирьох умов ліквідності балансу виконується лише одне, отже, баланс підприємства не можна вважати абсолютно ліквідним.

У 2020 році у компанії також спостерігається нестача коштів на суму 3382 тис. грн., для погашення найбільш термінових зобов'язань. Важко реалізовані активи більші за постійні пасиви. Виконується лише дві умови ліквідності балансу.

У 2021 році у ТОВ «ВАГОСЕРВІС» спостерігається нестача грошових коштів для погашення короткострокових зобов'язань, нестача становила 5212

тис. грн. Розрахунок абсолютних величин показав, що найбільш ліквідні активи покривають лише 0,4% зобов'язань ($21/5233*100$). У компанії досить короткострокова дебіторська заборгованість покриття середньострокових зобов'язань. Повільно реалізовані активи покривають 747,6% зобов'язань ($5517/738*100$). Важко реалізовані активи більші за постійні пасиви, отже, мінімальна умова ліквідності балансу не дотримується. Баланс компанії не можна вважати абсолютно ліквідним, а організацію платоспроможною.

Компанії необхідно опрацювати структуру балансу, щоб мати можливість відповідати за своїми зобов'язаннями.

Коефіцієнти ліквідності та платоспроможності представлені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Показники ліквідності та платоспроможності ТОВ «ВАГОСЕРВІС»
за 2019 - 2021 рр., %

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Абсолютне відхилення (+,-)	
				2020 р. до 2019 р.	2021 р. до 2020 р.
Загальний показник ліквідності	0,5010	0,5022	0,4193	0,0012	-0,0829
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0	0,0482	0,0038	0,0482	-0,0444
Коефіцієнт термінової ліквідності	0,1107	0,2827	0,2070	0,172	-0,0757
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,3299	1,2374	1,1752	-0,0925	-0,0622

Коефіцієнт загальної ліквідності за весь аналізований період менше нормативного значення 1 і має тенденцію знижуватись - це говорить про нездатність компанії розрахуватися за своїми зобов'язаннями і до кінця звітнього періоду шанси знижуються. У 2021 році, порівняно з 2020 роком, коефіцієнт зменшився на 0,0829 пункту.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності значно нижчий за норму (0,2- 0,5), до кінця звітнього періоду зменшився на 0,0444 пункту і склав 0,0038, що

говорить про те, що в найкоротші терміни компанія не зможе розрахуватися за своїми зобов'язаннями у разі вимог кредиторів.

Коефіцієнт термінової ліквідності не потрапляє у діапазон від 0,7 до 1, у даному випадку на кінець звітної періоду він становив 0,2070. Це може стати поштовхом до втрати довіри банків та інвесторів.

Значення коефіцієнта поточної ліквідності також відповідає нормативному значенню 2, що підтверджує вище наведені висновки та розрахунки і свідчить, що фірма неспроможна оплачувати поточні рахунки.

На рисунку 2.1 представлені зміни показників ліквідності та платоспроможності ТОВ «ВАГОСЕРВІС» за 2019-2021 рр., відповідно до таблиці 2.3.

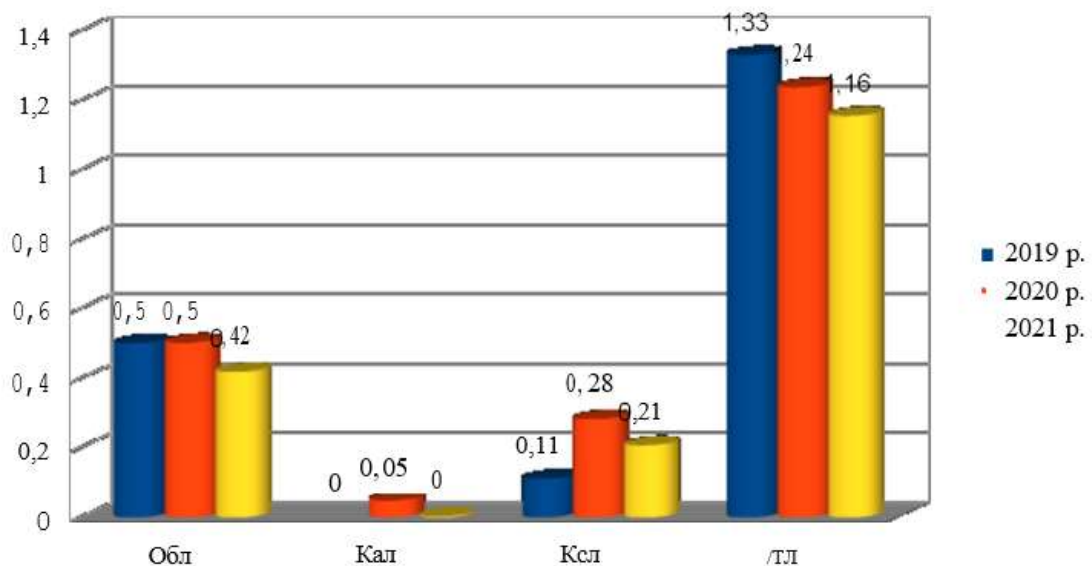

Рисунок 2.1 – Показники ліквідності та платоспроможності ТОВ «ВАГОСЕРВІС» за 2019-2021 рр.

Оскільки коефіцієнт поточної ліквідності у 2021 році виявився нижчим за норму $1,1752 < 2$, то необхідно розрахувати коефіцієнт відновлення платоспроможності, який покаже нам, чи зможе компанія у найближчі шість місяців відновити платоспроможність показника поточної ліквідності:

$$\text{Квост плат} = \text{Ктл кп} + 6 - \text{Т Ктл кп} - \text{Ктл нп} - 2 \quad (5)$$

де Ктл кп – коефіцієнт поточної ліквідності на кінець періоду;

Хто нп – коефіцієнт поточної ліквідності початку періоду.

На кінець 2021 значення показника менше 1 - це говорить про те, що компанія не в змозі в найближчі місяці відновити свою платоспроможність.

У таблиці 2.4 розглянемо стан фінансових ресурсів ТОВ «ВАГОСЕРВІС», їх розподіл та використання.

Таблиця 2.4

Аналіз показників фінансової стійкості ТОВ «ВАГОСЕРВІС» за 2019–2021 рр.

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-)	
				2020 р. / 2021 р.	2021 р. / 2020 р.
Коефіцієнт забезпеченості запасів джерелами власних оборотних засобів	0,2706	0,2486	0,1637	-0,022	-0,0849
Коефіцієнт фінансового левериджу	14,44	22,78	26,32	8,34	3,54
Коефіцієнт автономії	0,0648	0,0420	0,0366	-0,0228	-0,0054
Коефіцієнт маневреності	0,5872	0,5536	0,5333	-0,0336	-0,0203
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,2682	0,2070	0,1491	-0,0612	-0,0579
Коефіцієнт забезпеченості власними обіговими коштами	0,0391	0,0237	0,0199	-0,0154	-0,0038
Індекс постійного активу	0,4128	0,4463	0,4667	0,0335	0,0204
Коефіцієнт мобільності оборотних коштів	0	0,0383	0,0032	0,0383	-0,0351
Коефіцієнт забезпеченості запасів	0,0426	0,0307	0,0242	-0,0119	-0,0065
Коефіцієнт короткострокової заборгованості	0,7825	0,8278	0,8832	0,0453	0,0554

За результатами проведеного аналізу можна зробити висновок, що ТОВ «ВАГОСЕРВІС» залежить від зовнішніх джерел фінансування.

Коефіцієнт забезпеченості запасів джерелами власних оборотних засобів показує, що лише 16,4% матеріальних запасів можуть фінансуватися у вигляді власного капіталу.

Коефіцієнт фінансового левериджу в 2021 році становив 26,32, тобто, на кожну гривню власних коштів, що вкладені в активи компанії, припадає 26,32 гривні позикових коштів. Збільшення коефіцієнта у поступовій динаміці свідчить про збільшення залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Коефіцієнт автономії компанії на 2021 рік становить 0,0366, що означає що частка власних коштів у загальній величині джерел фінансування на кінець року становить лише 3,66%. Це значення говорить про не оптимальний баланс власного та позикового капіталу, тобто про незадовільне фінансове становище.

Коефіцієнт маневреності знизився з 0,5872 у 2019 році до 0,5333 у 2021 році, що говорить про зниження мобільності власних коштів компанії та свободи у маневруванні цими засобами, але при цьому перебуває в межах норми.

Значення коефіцієнта фінансової стійкості за аналізований період показує ризик хронічної неплатоспроможності ТОВ «ВАГОСЕРВІС».

Коефіцієнт забезпеченості власними обіговими коштами показує, що на кінець 2021 року лише 1,99% обігових активів компанії фінансується за рахунок власних коштів ТОВ «ВАГОСЕРВІС».

Показник коефіцієнта постійного активу свідчить про високу частку основних засобів та необоротних активів у джерелах власних коштів. На кінець 2021 року їхня вартість покривається за рахунок власних коштів на 46,67%.

Коефіцієнт мобільності оборотних активів свідчить, що організацію слід віднести до групи високого ризику втрати платоспроможності – вона має низький рівень платоспроможності.

Коефіцієнт забезпеченості матеріальних запасів на кінець 2021 року становив 0,0242, що відповідає нормі. Коефіцієнт знизився на 0,0065.

Коефіцієнт короткострокової заборгованості показує, що у структурі позикових коштів переважають короткострокові джерела, що є негативним

чинником, котрий свідчить про погіршенні структури балансу і збільшення ризику втрати фінансової стійкості.

Таким чином, загальний аналіз фінансового стану ТОВ «ВАГОСЕРВІС» показав нестійкий характер показників ліквідності, посилення залежності від зовнішніх джерел фінансування, зниження виручки компанії, збільшення витрат на 1 гривню товарної продукції, зниження фондівіддачі.

З метою подальшого продовження роботи компанії або вжиття заходів із виходу даної кризової ситуації необхідно провести прогнозну оцінку банкрутства ТОВ «ВАГОСЕРВІС».

2.3 Оцінка прогнозування банкрутства

Одним із показників ймовірності банкрутства компаній є чотири факторна модель Альтмана, яка розраховується за такою формулою:

$$Z - \text{рахунок} = 6,56 - T1 - F3,62 - T2 - F6,72 - T3 - F1,05 - T4$$

де T1 – відношення оборотного капіталу до величини всіх активів;

T2 – відношення нерозподіленого прибутку до величини всіх активів;

T3 – відношення ЕВІТ до величини всіх активів;

T4 – відношення власного капіталу до позикового.

Дана модель використовується для розрахунку банкрутства невиробничих підприємств і в нашому випадку буде досить точною. Розрахунок моделі за 2020 рік представлений у Таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Прогноз банкрутства за 4-х факторною моделлю Альтмана за 2020 р.

Коефіцієнт	Множник	Значення	Рейтингове число
T1	6,56	0,18823	1,2347888

T2	3,26	0,00036	0,0011736
T3	6,72	0,00039	0,0026208
T4	1,05	0,04201	0,0441105
			1,24299425

Рейтингове число 1, 1 +1, 24 +2, 6, тобто компанія знаходиться в зоні невизначеності. Можна зробити висновок, що за умови вживання необхідних заходів, можливо, вивести компанію із кризової ситуації. Розрахунок даних за 2021 рік представлений у Таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Прогноз банкрутства за 4-х факторною моделлю Альтмана за 2021 р..

Коефіцієнт	Множник	Значення	Рейтингове число
T1	6,56	0,1491	0,978096
T2	3,26	0,00031	0,0010106
T3	6,72	0,00046	0,0030912
T4	1,05	0,0366	0,03843
			1,0206278

Рейтингове число 1,0231 показує, що компанія знаходиться в «червоній» зоні ризику.

Одним із показників банкрутства компанії є модель Таффлера, яка розраховується за такою формулою:

$$Z = 0,53 - K1 - F0,13K2 - F0,18 - K3 - F0,16 - K4$$

де K1 – співвідношення чистого прибутку та короткострокових зобов'язань;

K2 – співвідношення оборотних активів із сумою зобов'язань;

K3 – співвідношення короткострокових зобов'язань з активами;

K4 - співвідношення виручки від з активами.

Ця модель обрана для розрахунку тому, що вона враховує сучасні тенденції бізнесу та включає основні ключові економічні показники. Поєднуючи ці показники, відтворюється картина платоспроможності підприємства.

Розрахунок рейтингового числа за моделлю Таффлера за 2020 рік представлений в Таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Прогноз банкрутства за моделлю Таффлера за 2020 р.

Коефіцієнт	Множник	Значення	Рейтингове число
K1	0,53	0,0025	0,001325
K2	0,13	1,0243	0,133159
K3	0,18	0,1444	0,025992
K4	0,16	0,5955	0,09598
			0,2559129

Рейтингове число $0,2 < 0,26 < 0,3$, показує, що компанія знаходиться в «сірій» зоні ризику.

Розрахунок рейтингового числа за моделлю Таффлера за 2021 рік представлений у Таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 - Прогноз банкрутства за моделлю Таффлера за 2021 р.

Коефіцієнт	Множник	Значення	Рейтингове число
K1	0,53	0,0057	0,003021
K2	0,13	1,0202	0,132626
K3	0,18	0,0529	0,009522
K4	0,16	0,4408	0,070528
			0,215697

Рейтингове число $0,2 < 0,22 < 0,3$, показує, що компанія знаходиться в «сірої» зоні ризику

Далі розрахуємо ймовірність банкрутства за моделлю Лиса, яка розраховується за такою формулою:

$$Z = 0,63 - K1 - F 0,092 K2 - F 0,057 - K3 - F 0,001 - K4$$

де K1 – співвідношення оборотного капіталу з активами;

K2 – співвідношення прибуток від реалізації з активами;

K3 – співвідношення нерозподіленого прибутку з активами;

K4 – співвідношення власного та позикового капіталу.

Ця модель не схожа на інші, вона цікава тим, що оцінює економічну діяльність із погляду забезпеченості активами.

Розрахунок рейтингового числа за моделлю Лиса представлений у Таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Прогноз банкрутства за моделлю Лиса за 2020 р.

Коефіцієнт	Множник	Значення	Рейтингове число
K1	0,063	1,0243	0,0645309
K2	0,092	0,00039	0,00003588
K3	0,057	0,00036	0,00002052
K4	0,001	0,0420	0,00042
			0,0650073

Рейтингове число $0,064 > 0,037$, що говорить про фінансову стійкість компанії. Представимо розрахунок прогнозування банкрутства за моделлю Спрінгейта, яка розраховується таким чином:

$$Z = 1,03 \cdot X1 - F3,07 \cdot X2 - F0,66 \cdot X3 - F0,4 \cdot X4 \quad (9)$$

де $X1$ – відношення оборотних коштів до загальної суми активів;

$X2$ – відношення прибутку до сплати податків та відсотків до загальної суми активів;

$X3$ – відношення прибутку до оподаткування поточних зобов'язань;

$X4$ – відношення виторгу від продажу до загальної суми активів.

Розрахунок рейтингового числа за моделлю Спрінгейта за 2020 рік представлений у Таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Прогноз банкрутства за моделлю Спрінгейта за 2020 р.

Коефіцієнт	Множник	Значення	Рейтингове число
X1	1,03	1,0243	1,055029
X2	3,07	0,00039	0,0011973
X3	0,66	0,00046	0,0003036
X4	0,4	0,00036	0,000144
			1,0566739

Рейтингове число $1,06 > 0,862$ показує малоїмовірне банкрутство компанії.

Розрахунок рейтингового числа за моделлю Спрінгейта за 2021 рік представлений у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Прогноз банкрутства за моделлю Спрінгейта за 2021 р.

Коефіцієнт	Множник	Значення	Рейтингове число
X1	1,03	1,0202	1,050806
X2	3,07	0,00046	0,0014122
X3	0,66	0,00036	0,0002376
X4	0,4	0,0003	0,00012
			1,0522182

Рейтингове число $1,05 > 0,862$ показує малоїмовірне банкрутство компанії.

Одним із показників ймовірності банкрутства є модель Фулмера, яка розраховується за формулою:

$$Z = 5,528 - V1 - F0,212 - V2 - F0,073V3 - F1,270V4 - 0,120V5 - F2,335 - V6 - F0,575 - V7 - F1,083 V8 - F0,894 - V9 - 6,075$$

де V1 – відношення нерозподіленого прибутку до загальної суми активів;

V2 – відношення виручки від загальної суми активів;

V3 – ставлення прибутку до оподаткування власного капіталу;

V4 – відношення грошового потоку до довгострокових та короткострокових зобов'язань;

V5 – відношення довгострокових зобов'язань до всього балансу;

V6 – відношення короткострокових зобов'язань до загальної суми активів;

V7 – $\log_{10}$ (матеріальні активи);

V8 – відношення власних оборотних засобів до довгострокових та короткострокових зобов'язань;

$V9 = \log_{10} ((\text{прибуток до оподаткування} + \text{відсотки до сплати})/\text{виплачені відсотки})$.

Більшість показників даної моделі, однак, пов'язані з інвестиційним обсягом вкладень, наприклад, показник вартості всієї заборгованості, і навіть цікавий з погляду визначення як банкрутства компанії, а й її платоспроможності.

Дані розрахунки показали, що ТОВ «ВАГОСЕРВІС» відноситься до 4 класу, тобто до компаній з нестійким фінансовим станом та незначним прибутком, що і підтверджує баланс компанії.

За даними аналізу фінансового стану ТОВ «ВАГОСЕРВІС» та оцінки ймовірності банкрутства можна зробити висновок, що компанія має фінансові проблеми.

Чистий прибуток компанії залишається на колишньому рівні.

Коефіцієнти ліквідності компанії свідчать про її високий фінансовий ризик. Коефіцієнти фінансової стійкості показують високу фінансову залежність від зовнішніх позикових джерел.

Тому, компанії необхідно розробити заходи щодо підвищення фінансової стійкості та підвищення ліквідності компанії.

З метою запобігання банкрутству керівництвом компанії було вирішено вжити заходів щодо повернення грошових коштів з боржників.

Бухгалтер компанії провів перевірку дебіторської та кредиторської заборгованості та правильності угруповання на короткострокову та довгострокову заборгованість. У ході перевірки з'ясував, що в компанії є короткострокова заборгованість. Вирішили написати листи з проханням про погашення. Таким чином, вдалося зменшити до кінця 2020 дебіторську заборгованість на 3 тис. грн.

РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА ТОВ «ВАГОСЕРВІС»

3.1 Рекомендації щодо покращення фінансового стану

В рамках розвитку ринкової економіки сьогодні, а вірніше буде сказати «її гальмування» і кризи, як у фінансовій, так і у виробничій сфері і дуже високій конкуренції, оцінка попередження банкрутства компанії стає особливо актуальною.

На фінансове благополуччя компанії, її стійкість і природно, прибутковість, впливає безліч факторів. Це і вчасно погашені зобов'язання, і добре поставлена робота з контрагентами, правильна обрана тактика і стратегія управління майном компанії, кваліфікація персоналу і рівень використання основних засобів і їх оснащеністю компанії, географічні, політичні та багато інших факторів. Основними звичайно є кошти самої компанії, тобто її майно, а точніше управління ним.

Від того, наскільки вірне рішення буде прийнято у виборі сировини або матеріалів і асортименту, надалі буде залежати кількість на складі запасів, грошові кошти компанії і як результат збільшення дебіторської заборгованості в разі не оплати покупцем продукції або збільшення кредиторської заборгованості і позикових джерел, в загальному. Вище перераховані показники так чи інакше впливають на стійкість та ліквідність компанії.

Основними контрзаходами, спрямованими на запобігання банкрутству компанії можуть стати заходи спрямовані на:

- підвищення ліквідності компанії і відповідно її платоспроможності;
- відновлення фінансової незалежності від позикових коштів;
- підвищення ефективності використання оборотних коштів;
- нарощування поточних активів за рахунок поліпшення фінансової діяльності, загалом.

В якості підсумків проведеного аналізу можна зробити висновок, що у ТОВ «ВАГОСЕРВІС» існують реальні проблеми, а саме:

- зниження виручки компанії. Зниження даного показника обумовлено зниженням попиту на продукцію за рахунок збільшення її вартості;

- збільшення собівартості продукції, що безпосередньо пов'язано зі значним збільшенням витрат на 1 грн. продукції;

- зниження фондівдачі. Цей показник свідчить про зниження ефективності використання основних засобів компанії. На тлі того, що зростання вартості основних виробничих фондів вище темпів зростання виручки це призвело до перевитрати основних засобів і зниження обсягів виручки;

- у компанії до кінця 2021 р. спостерігається нестача грошової маси для погашення короткострокових зобов'язань;

- про нездатність компанії розрахуватися за своїми зобов'язаннями говорять і показники ліквідності компанії. Так, загальний коефіцієнт ліквідності менше нормативного значення і має тенденцію до подальшого зниження, коефіцієнт термінової ліквідності набагато менше норми, що може послужити поштовхом до втрати довіри кредиторів до компанії;

- коефіцієнти ринкової стійкості показують залежність від зовнішніх джерел фінансування. Так, за допомогою власного капіталу компанії можуть фінансуватися тільки 16,4% її запасів, збільшення коефіцієнта фінансового левериджу показує ризик збільшення підприємницької діяльності і зниження її привабливості в плані інвестування, за рахунок власних коштів можуть фінансуватися лише 1,99% оборотних активів, висока частка короткострокових джерел позикових коштів говорить про погіршення структури балансу і зростання ризику втрати фінансової стійкості;

- показники розрахунку ймовірності банкрутства компанії мають спірні результати.

«Хворобливий» фінансовий стан компанії підтверджує і той факт, що:

- чистий прибуток компанії стоїть на місці, позитивним є те, що він не падає;
- зростають запаси компанії;
- різко і значно знизилася грошова маса компанії;
- велика питома вага дебіторської заборгованості;
- збільшення зобов'язань компанії пов'язане зі збільшенням кредиторської заборгованості, що показує брак власних коштів і веде компанію до подальшої фінансової залежності.

Для поліпшення фінансового стану компанії, підвищення ліквідності та платоспроможності можна порекомендувати наступні заходи:

- ТОВ «ВАГОСЕРВІС» необхідно оцінювати ліквідність балансу шляхом систематичного розрахунку коефіцієнтів ліквідності. У процесі такого аналізу будуть виявлені відхилення, як у бік зниження допустимих значень, так і в бік їх перевищення;
- рефінансування дебіторської та кредиторської заборгованості та прискорення оборотності сприятиме збільшенню фінансових активів;
- вивчення динаміки цих видів заборгованості шляхом проведення експрес-аналізу та оцінки темпів зростання. Це допоможе зробити необхідні висновки і налагодити необхідне співвідношення даних показників.

Порівняння показників дебіторської та кредиторської заборгованості дозволило отримати наступний результат: питома вага у валюті балансу дебіторської заборгованості склала 15,55%, кредиторської заборгованості 79,64%, що неприйнятно і знижує ліквідність;

- з метою підвищення ліквідності компанії, необхідно переглянути умову термінів платежів і надання відстрочки контрагентам. Дана процедура визначає наступну методику: збір інформації про контрагента, починаючи з реєстрації в податкових органах до тривалості роботи на ринку, відгуки інших компаній про партнерську відповідальність до платіжно-розрахункової дисципліни. Наступним етапом є визначення ризикової категорії, якій піддається компанія в результаті несвоєчасної, повної або часткової не

оплати дебіторської заборгованості. По першій категорії компанія може дозволити собі зробити знижку автоматично благонадійним покупцям, по другому рівню дозволити кредит до певної суми, по третій категорії відбір буде більш критичний, по четвертій категорії – у виняткових випадках, по п'ятій не надаватися взагалі. Використання даного методу забезпечить компанію від неповернення грошової маси;

- за рахунок зниження оборотності поточних активів збільшити приплив грошових коштів в компанію. Оборотність поточних активів на даний момент склала 0,48 оборотів або 175,2 дня. При збільшенні до 5 оборотів оборотність знизиться майже в півтора рази, що допоможе вивільнити деяку суму оборотних коштів для подальшого вкладення;

- перевести частину короткострокової заборгованості в довгострокову, що допоможе заощадити частину поточних платежів. Можна рекомендувати перевести хоча б 30% кредиторської заборгованості в довгострокову, що дозволить забезпечити поточну ліквідність компанії.

Дані заходи дозволять компанії вийти з кризового стану, забезпечать належну підтримку ліквідності компанії на заданому рівні, як на основі аналізу стану, так і прогнозування результатів діяльності та проведенні в подальшому обґрунтованої економічної політики в області залучення позикових коштів і здійснення активних кредитних операцій.

3.2 Економічне обґрунтування результатів щодо зміцнення фінансових позицій

Результати аналізу показали, що розрахунки з дебіторської та кредиторської заборгованості є проблемними статтями балансу компанії. У абсолютному вираженні дебіторська заборгованість займає значну частину активів компанії, зокрема, 1020 тис. грн. з 6558 тис. грн. Питома вага кредиторську заборгованість у структурі балансу становить 79,64%.

Таким чином, ТОВ «ВАГОСЕРВІС» треба скоротити заборгованості з метою збільшення оборотних активів компанії та збільшення власного капіталу, адже використання даного співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості не є вигідним для ведення господарської діяльності компанії. За збереження наявної у компанії кредитної політики щодо покупців, можливо, легко втратити довіру як кредиторів, а й персоналу компанії.

Виходячи з вище сказаного, ТОВ «ВАГОСЕРВІС» може вийти з положення і відновити свою ліквідність і при невеликому значенні коефіцієнта абсолютної ліквідності. Цього можна досягти, якщо збалансувати дебіторську та кредиторську заборгованість за обсягом та врівноважити приплив та відтік грошової маси.

Нормальна ліквідність підприємства забезпечується при інтенсивному припливу коштів у результаті поточної діяльності.

У 2021 році кількість оборотів оборотних активів компанії склала:

$$2891/6049,5 = 0,48 \text{ рази}$$

$365/0,48 = 175,2$ дня, тобто оборотні кошти підприємства за 175,2 дні роблять 0,48 обороту - це низькі результати.

Якщо збільшити оборотність до 5 оборотів при перерахунку на дні, це виходить зниження в 1,5 разів, тобто оборотність оборотних засобів зменшиться до 73 днів, що допоможе звільнити певну грошову масу:

$$365/5 = 73 \text{ дні}$$

$((73-175,2) * (2891/365)) = -809,49$ тис. грн. – це сума грошових коштів, що вивільнилися.

У результаті кредиторська заборгованість скоротиться до: $5233-809,49 = 4423,51$ тис. грн.

Велика сума дебіторської заборгованості в активі балансу свідчить про те, що компанія відпускає свою продукцію контрагенту в борг або авансом, що створює необхідність переведення частини кредиторської

заборгованості в довгострокову на якийсь час для врівноваження цих показників хоча б на 50%:

$$5233 * 50/100 = 2616,5 \text{ тис. грн.}$$

Наступним заходом спрямованої підвищення ліквідності підприємства міста і ефективності розрахунків із контрагентами з метою зниження рівня ризику.

Для цього необхідно зібрати інформацію про контрагента:

- термін часу, який часу перебування у бізнесі;
- інформація про те, чи є директор компанії формальною особою;
- проведення аналізу балансу компанії (нині ця інформація є в загальному доступі);
- ведення справ у арбітражних судах;
- відгуки банків та інших контрагентів.

На підставі отриманих даних складається ділова та фінансова думка та приймається рішення щодо надання кредиту, щодо передоплати за частину товару, про постачання на виплат або відмову у спільній діяльності.

Класифікація клієнтів буде такою:

- категорія ризику I – рівень можливих збитків 0% (клієнт благонадійний);
- категорія ризику II – рівень збитків від 5% до 10% (кредит надається до певної суми);
- категорія ризику III – рівень збитків становить від 10% до 20% (кредит надається за рішенням керівництва компанією та до певної суми);
- категорія ризику IV – рівень збитків становить від 20% до 50% (кредит надається у виняткових випадках та по можливості під заставу);
- категорія ризику V – рівень збитків становить понад 50% (відмова у кредиті).

Ця методика допоможе компанії створити «білий список» клієнтів.

Зниження заборгованості підприємства та збільшення грошової маси можливе при використанні наступних заходів:

- фіксований термін платежів у договорі із застереженням прострочення платежу фінансово вигідною для компанії;
- своєчасне оформлення розрахункових операцій та систематизація розрахунків;
- застереження у договорі про зміну цін залежно від термінів оплати, надаючи можливість клієнту економію коштів на оплаті продукції, а компанії – збереження клієнта;
- надання знижок клієнтам, що дозволить забезпечити приплив грошової маси, збільшити обсяг продажу, зберегти старих клієнтів та залучити нових. Знижка надається лише клієнтам, які оплачують продукцію в строк.

ТОВ «ВАГОСЕРВІС» уклала договір на постачання лісоматеріалу на умовах передоплати та наданням знижки у розмірі 10% від суми передоплати. Ціна договору становила 628 тис. грн. з ПДВ:

$$628 * 10\% = 6,28 \text{ тис. грн.}$$

$$628 - 6,28 = 621,72 \text{ тис. грн.} \text{ – отримана сума передоплати за товар.}$$

Через війну укладання цього договору компанія отримала додатково 621,72 тис. грн. із можливої суми дебіторської заборгованості за 2021 рік – 1020 тис. грн.

$$\text{Можливий приплив коштів становив би: } 1020 * 10\% = 102,00 \text{ тис. грн.}$$

$1020 - 102 = 918,00 \text{ тис. грн.}$ – цю суму компанія отримала б як передоплату за товар.

Значення коефіцієнта поточної ліквідності до проведених заходів становило: $6558/5580 = 1,175$

Значення коефіцієнта поточної ліквідності після проведення цих заходів буде: $(6558 + 621,72) / (4423,51 + 347) = 1,51$

Тобто в результаті нормативне значення поточної ліквідності становить 1,51 і в компанії з'являється можливість оплати короткострокових зобов'язань.

ВИСНОВКИ

Тема банкрутства підприємств та аналіз прогнозування банкрутства набуває дедалі більшої актуальності. Ставши на шлях ринкової економіки, Україна вже не раз переживала економічні кризи та їх наслідки: уповільнення темпів економічного зростання, збільшення інфляції, посилення кредитно-грошових відносин, спад у галузях промисловості та багато іншого.

Прогнозування та оцінка ймовірності банкрутства компанії та її платоспроможності становить інтерес не тільки для органів державної влади, інвесторів, постачальників, замовників та кредиторів, але й для самої компанії та її акціонерів. Під час вжитих заходів дозволять компанії бути якщо не в авангарді, то точно на плаву і продовжувати свою діяльність надалі.

У першому розділі роботи розглянуто теоретичні аспекти, що стосуються банкрутства підприємств. У другому розділі роботи представлено основну економічну характеристику компанії, ведення бухгалтерського обліку та звітності, показано методики оцінки та прогнозування банкрутства компанії, які дозволяють з досить високою точністю визначити ступінь банкрутства компанії та настання можливої фінансової кризи.

При розрахунках використані методики, публікації та розрахунки зарубіжних економістів. Звичайно, не всі методики підходять для українських компаній і не всі методики є досить точними, адже та сама компанія може за різними методиками розрахунку бути поза зоною ризику і бути практично банкрутом.

У ході написання роботи було проведено фінансовий аналіз різних показників, які у свою чергу, як і прогнозні методи банкрутства, підтверджують, що компанія має фінансові проблеми та ризик банкрутства. І як результат розроблено заходи щодо покращення діяльності компанії.

Результати аналізу показали, що компанії необхідно знизити показники оборотних активів, таких як запаси та дебіторська заборгованість,

тим самим збільшивши грошову масу, яка є найліквіднішим активом, зрівняти співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості.

Збільшення оборотності оборотних активів допоможе компанії звільнити частину грошової маси, яку можна використовувати у обороті. Переведення частини короткострокової кредиторської заборгованості у довгострокову допоможе заощадити на поточних платежах. Методика розрахунку благонадійності контрагента допоможе компанії збільшити обсяг продажу, зберегти старих клієнтів та залучити нових та забезпечити приплив грошової маси. Дані заходи допоможуть підвищити ліквідність балансу та його платоспроможність і, як наслідок, підвищити фінансову стійкість компанії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абчук В.О. Аналіз комерційної діяльності організацій: навчальний посібник. Москва: Інфра-М, 2014. 320 с.
2. Алексеєнко Т.С., Дмитрієва Н.Ю., Зінькова Л.П. та ін. Макроекономіка: навчальний посібник / за ред. Л.П. Зінькова. Мінськ: Нове знання, 2002. 244 с.
3. Арустамов Е.А. Організація підприємницької діяльності / Е.А. Арустамов, Р.С. Андрєєва. Москва: Ексмо, 2014. 36 с.
4. Ассель Г. Маркетинг: принципи і стратегія: підручник. М.: ІНФРА-М, 2009. 280 с.
5. Афанасьєва О.П. Інтернет-маркетинг: Опорний конспект лекцій. Харків, Харківський державний університет харчування і торгівлі, 2019. 42 с.
6. Баженов Ю.К. Основи підприємництва: навчальний посібник зі спеціальностей економіки та управління. Ростов-на-Дону: Фенікс, 2014. 381 с.
7. Бернар М.М. Фінанси підприємств. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 352с.
8. Бланк І.О. Фінансова стратегія підприємства: монографія. Київ: КНТЕУ, 2009. 147с.
9. Близнюк О.П. Фінанси: навч. посібн. Київ: Знання, 2006. 415 с.
10. Блінов А.О. Дослідження системи управління: курс лекцій. Мінськ: БДТУ, 2013. 306 с.
11. Гринчуцький В.І. Економіка підприємства: навч. посіб. / Гринчуцький В.І., Карапетян Е.Т., Погріщук Б.В. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 304 с.
12. Дашко І.М. Дослідження основних методів оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємств. Економіка та держава. № 5. 2020. С. 108-110.

13. Дурович А.П. Планування для підприємства: курс інтенсивної підготовки. Мінськ: Сучасна школа, 2013. 253 с.
14. Іванілов О.С. Економіка підприємства: підруч. Для студ. вищ. навч. закл. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 728с.
15. Іванова Л.О. Маркетинг послуг: навчальний посібник / Л.О. Іванова, Б.Б. Семак, О.М. Вовчанська. Львів: Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2018. 508 с.
16. Інфраструктура товарного ринку: конспект лекцій / уклад. О.В. Боднарук. Маріуполь: ПДТУ, 2020. 174 с.
17. Казушич А.А. Основи комерційної діяльності: підручник. Мінськ: Білорусь, 2011. 246 с.
18. Карпеко О.І. Економіка підприємства: підручник для студентів вищих навчальних закладів за спеціальністю «Економіка». Мінськ: БДЕУ, 2010. 414 с.
19. Любушін Н.П. Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства: навчальний посібник для вузів / Н.П. Любушін, В.Б. Лещева, В.Г. Дякова. Москва: ЮНІТІ-ДАНА, 2015. 471 с.
20. Мельник А.Ф., Оболенський О.Ю., Васіна А.Ю. Державне управління: підручник. Київ: Знання, 2009. 582 с.
21. Новиков Д.А. Теорія управління організаційної системи: навчально- методичний посібник. Москва: Вид-во ФІЗМАТЛІТ, 2009. 583 с.
22. Опендатабот. URL: <https://opendatabot.ua/c/38610372> (Дата звернення: 01.04.2022).
23. Опорний конспект лекцій з курсу «Основи маркетингу» / Укладачі: к.е.н., доц. Голда Н.М., к.е.н., доц. Краузе О.І Тернопіль 2018. 96 с.
24. Половцева Ф.П. Комерційна діяльність: підручник / Ф.П. Половцева. Москва: ІНФРА-М, 2012. 248 с.
25. Романцов А.Н. Управління для підприємства: сутність та особливості організації: практ. посібник. Москва: Дашков та Ко, 2014. 15 с.

26. Савицька Г.В. Управління комерційною діяльністю підприємства. Москва: ІНФРА-М, 2011. 234 с.
27. Семернікова І.О.; Мішкова-Кравченко Н.В. Економіка підприємства: Навчальний посібник (курс лекцій). Херсон, 2014. 312 с.
28. Сорко В.М. Функціонування і розвиток системи управління якістю: навч.-метод. матеріали. Київ: НАДУ, 2013. 80 с.
29. Суша Г.З. Економіка підприємства: навчальний посібник. Москва: Нове знання, 2010. 384 с.
30. Турманідзе Т.В. Аналіз та діагностика комерційної діяльності підприємств: підручник. Москва: Маркетинг, 2011. 78 с.
31. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч. посіб. / С.М. Клименко, Т.В. Омеляненко, Д.О. Барабань та ін. Вид. 2-ге. Київ: КНЕУ, 2009. 520 с.
32. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини. Київ: Либідь, 2008. 408 с.
33. Хазановіч Е.С. Економіка підприємства: навчальний посібник. Тула: МГУК, 2014. 195 с.
34. Шваб Л.І. Економіка підприємства: Підручник. Київ: Каравела, 2011. 416 с.
35. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки: навчальний посібник. Київ: Знання, 2006. 435 с.
36. Яркіна Н.М. Економіка підприємства. Київ: Ліра-К, 2015. 498 с.
37. Ярошевич Н. Б. Підприємництво і менеджмент навч. посіб. Київ: Ліра-К, 2014. 408 с.
38. Економіка енергетики : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, І. М. Сотник. – Суми: Університетська книга, 2015. – 378 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/45315>
39. Сотник І.М. (2016) Мотиваційні механізми дематеріалізаційних та енергоефективних змін національної економіки : монографія / за заг. ред.

доктора екон. наук, проф. І. М. Сотник. – Суми : Університетська книга, 2016.
– 368 <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80197>

40. Экономика развития: учебное пособие / под ред. д.-ра екон. наук, проф. Л. Г. Мельника, канд. екон. наук А. Вик. Кубатко. Сумы : «Университетская книга», 2017. 352 с.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80184>

41. Melnyk L., Sommer H., Kubatko O., Rabe M., Fedyna S. (2020). The economic and social drivers of renewable energy development in OECD countries. Problems and Perspectives in Management, 18(4), 37-48.
doi:10.21511/ppm.18(4).2020.04

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82719>

42. Melnyk L.G., Kubatko O. (2017) The impact of green-innovations on environmental quality and energy resource consumption. International economic relations and sustainable development : monograph / edited by Dr. of Economics, Prof. O. Prokopenko, Ph.D in Economics T. Kurbatova. – RudaŚląska :Drukarnia i Studio GraficzneOmnidiumю 272 p. ISBN 978-83-61429-11-1

43. The effects of the management of natural energy resources in the European Union / V. Voronenko, B. Kovalov, D. Horobchenko, P. Hrycenko // Journal of Environmental Management and Tourism. – Craiova: ASERS Publishing, 2017. – Vol. 8, Issue Number 7(23), P. 1410-1419. Available at:
<https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/1777>

44. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника. - Суми : Університетська книга, 2012. - 864 с.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80106>

45. Карінцева, О. І., Харченко, М. О., Пономарьова, Г. С. Підвищення ефективності бізнес-процесів на виробничому підприємстві // Механізм регулювання економіки. 2020. № 4. С. 58-69.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83754>

46. Сотник І. (2018) Підприємництво, торгівля та біржова діяльність / І. Сотник, Л. Таранюк. – Суми: Університетська книга, 2018. – 572 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80114>
47. Мельник Л. Г., Карінцева О. І. (2021) Економіка і бізнес : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої. Суми : Університетська книга, 2021. 316 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83721>
48. Kubatko, O. V., Chortok, Y. V., Honcharenko, O. S., Nechyporenko, R. M., & Moskalenko, I. M. (2019). Studying Features of Vehicle Type Selection by Trade and Logistics Enterprise. Mechanism of economic regulation. – 2019. – №3. – С. 73–82. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/76448>
49. Мельник Л. Г., Карінцева О. І., Кубатко О. В., Сотник І. М., Завдов'єва Ю. М. Цифровізація економічних систем та людський капітал: підприємство, регіон, народне господарство // Механізм регулювання економіки. 2020. № 2. С. 9-28. DOI: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82236>
50. Мельник, Л., Ковальов, Б. (2020). Проривні технології в економіці і бізнесі (Досвід ЄС та практика України у світлі III, IV, і V промислових революцій. Сумський державний університет, с. 180. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/79621>
51. Melnyk L. H., Derykolenko O. M., Mazin Yu. O., Matsenko O. I., Piven V. S. Modern Trends in the Development of Renewable Energy: the Experience of the EU and Leading Countries of the World // Механізм регулювання економіки. 2020. № 3. С. 117-133. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81810>
52. Melnyk, L., Dehtyarova, I., Kubatko, O., Karintseva, O., & Derykolenko, A. (2019). Disruptive technologies for the transition of digital economies towards sustainability. Economic Annals-XXI, 179(9-10), 22-30. doi: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85476>
53. Melnyk, L., Matsenko, O., Dehtyarova, I. & Derykolenko, O. (2019). The formation of the digital society: social and humanitarian aspects. *Digital*

economy and digital society. T. Nestorenko & M. Wierzbik-Strońska (Ed.).
Katowice: Katowice School of Technology.
[in Ukrainian]. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/74570>

54. Дяченко А. В., Карінцева О. І., Тарасенко С. В., Харченко М. О., Мазін Ю. О., Кисельова К. С. Формування інноваційного інструментарію економічної політики в умовах розвитку світової економічної кризи 2019-2020 рр. в Україні // Механізм регулювання економіки. 2021. № 3. С. 19-
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/86419>

55. Карінцева, О. І., Харченко, М. О., Мазін, Ю. О., Фалько, К. С. Практичні засади підвищення ефективності логістичної діяльності сучасного підприємства. Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2021. № 3. С. 127–136. DOI: 10.21272/1817-9215.2021.3-14
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/86223>

56. Мельник Л. (2021) Сучасні тренди економічного розвитку: Досвід ЄС та практика України: підручник / за ред. Л. Г. Мельника. Суми: ПФ «Видавництво “Університетська книга”», 2021. 432 с.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89235>

57. Karintseva O. I., Yevdokymov A. V., Yevdokymova A. V., Kharchenko M. O., Dron V. V. Designing the Information Educational Environment of the Studying Course for the Educational Process Management Using Cloud Services. Механізм регулювання економіки. 2020. № 3. С. 87-97. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2020.89.07>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81759>

58. Melnyk, L., Dehtyarova, I., Karintseva, O., Kubatko, O. Information factors in economic systems and business during transition to digital economy/Selected Aspects of Digital Society Development. Monograph 45. Edited by Tetyana Nestorenko and Aleksander Ostenda, Publishing House of University of Technology, Katowice, 2021. P. 173-178
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87135>

59. Tu Yu-Xia, Kubatko O., Karintseva O., Piven V. (2021) Decarbonisation drivers and climate change concerns of developed economies. *International Journal of Environment and Pollution*. 2021. 69 (1-2), 112-129

60. Veklych O., Karintseva O., Yevdokymov A., Guillamon-Saorin E.(2020). Compensation mechanism for damage from ecosystem services deterioration: Constitutive characteristic. *J. International Journal of Global Environmental Issues*, 19(1-3), P. 129–142 <https://doi.org/10.1504/IJGENVI.2020.114869>

61. Мельник Л. (2021) Сучасні тренди економічного розвитку: Досвід ЄС та практика України: підручник / за ред. Л. Г. Мельника. Суми: ПФ «Видавництво “Університетська книга”», 2021. 432 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89235>